

Harry Braverman:

Arbeidets degradering i det 20. århundre*

Jeg skal i kveld snakke om "utarmingene av arbeidet i det tyvende århundret". Vi kan begynne behandlingen av dette emnet med en udiskutabel generalisering, og det er at menneskeheten er en arbeidende dyreart. Vårt forhold til naturen består ikke bare i å sanke mat eller søke ly under naturgitte betingelser. Menneskene har i stedet tatt det materialet naturen frambyr og endret det til gjenstander som har større nytte for dem. Menneskeheten arbeider for å leve, for å skaffe seg de nødvendige livsmidler og forsyninger. Selv om menn og kvinner ofte har grunn til å klage over arbeidet som en begrensning for artens utfoldelse, er det likevel aldri noen tvil om at arbeidet, som et kjennetegn ved arten, er like naturlig for menneskenes liv som det å beite eller jage er for andre dyrearter.

Samtidig ville det være det største av alle mulige mistak å ta en slik banalitet som det direkte grunnlag for en analyse av arbeidet i det moderne samfunn, enten banaliteten er i form av bibelske klagesanger eller biologiske og evolusjonære beskrankninger. Mellom biologien og sosiologien intervenserer sivilisasjonen med alle sine sosiale forhold og institusjoner. I det kapitalistiske samfunnet, som er det samfunnet vi lever i, er arbeidet organisert i institusjoner som for lenge siden har ført oss bort fra den enkle produksjonen av egne livsnødvendigheter. Ja, disse institusjonene har som grunnlag for sin aktivitet noe som er svært forskjellig fra *alle* former for produksjon til bruksformål.

Formålet for et kapitalistisk foretak, slik vi kjenner det, er å akkumulere det overskuddet som kan trekkes ut av produksjonsprosessen. Mens mennesker arbeider for å kunne dekke sine behov, er det derfor ingen i det kapitalistiske

*Se Redaksjonelle merknader, s. 222.

samfunnet som arbeider uten samtidig å tilfredsstille kapitalens behov. Det er bare ved å skape et overskudd for selskapene at vi får tillatelse til å skape livsnødvendigheter til eget bruk. I det kapitalistiske samfunnet er dette paragraf nr 1, eller hvis du foretrekker det, kan du kalle den paragraf 22 (Catch-22)¹. Hva du nå enn kaller det, er dette den underliggende lovmessigheten i systemet.

Nå er det sant at det tidligere har vært andre metoder som herskende grupper har brukt til å utvinne et overskudd fra den arbeidende befolkning til sitt eget bruk. I slavesamfunnet tilegnet slaveeierne seg andres arbeid direkte. I føydale samfunn tok herskerne det de selv mente de trengte fra andres produksjon, med henvisning til lover som forpliktet bøndene til å overlate en del av deres produkter eller av deres arbeid til godsherren. Derfor har det blitt sagt om føydalismen at adelen forsvarte alle, prestene ba for alle, og vanlige folk fødte alle.

Måten som et merprodukt utvinnes på i et kapitalistisk samfunn, er imidlertid svært spesiell og har hatt de mest usedvanlige konsekvenser i løpet av de siste 200 årene. Den viktigste av disse er at kapitalistene har skaffet seg den direkte kontrollen over alle arbeids- og produksjonsprosesser. Det utgjør i seg selv en enorm forandring fra alt som har eksistert i tidligere samfunn. Der ble arbeidet i hovedsak utført selvstendig, enten det gjaldt håndverkerne eller den kolossale mengden av folk som den gang var opptatt med dyrking av ulike slag vekster eller husdyrdrift som bønder, småbrukere eller livegne. I den grad det er tale om selve arbeidsprosessene, arbeidet håndverkerne eller bøndene etter tradisjonelle metoder som vanligvis var under deres egen kontroll. Det er bare under kapitalistiske forhold at herrene overtar hele prosessen, om-danner og reorganiserer denne uavlatelig for å tilpasse den til sine egne behov, og stykker den ut i form av enkelt-oppgaver til arbeidere som nå har mistet prosessen som en helhet.

Arbeid som er blitt underlagt disse betingelsene, blir noen ganger omtalt som fremmedgjort arbeid. Nå er dette en upresis formulering, og mangelen på presisjon har økt med populariteten til denne talemåten. Faktisk er det grunn til å ha mistanke om at dens nåværende popularitet i offisiell sosiologi og populær-journalistikk nettopp er avhengig av denne vagheten. Slik formuleringen blir brukt på disse feltene, forsvinner nærmest forbindelsen til de

spesielle betingelsene som frambringes av de sosiale forholdene og produksjonsforholdene under kapitalismen. Resultatet er at fremmedgjort arbeid blir forstått i den betydning at arbeideren plages av en følelse av mistilpassethet, av sykdom, av lidelse i forbindelse med arbeidet sitt. Men formuleringen kan likevel være nyttig dersom dens betydningsfulle innhold blir framstilt på nytt og blir klart forstått.

Den må først og fremst forstås i overensstemmelse med hoveddefinisjonen av verbet å fremmedgjøre, det vil si: å overføre eiendomsrett til en annen. Eiendomsretten til det verktøy og de redskaper som brukes i produksjonen, er fremmedgjort i det kapitalistiske samfunnet, det vil si at det er overført til andre. Eiendomsretten til produktet er fremmedgjort i den samme betydningen. Dette gjelder også for eiendomsretten til det som salget av produktet innbringer, og endelig er også selve produksjonsprosessen fremmedgjort. Den er også overført til fremmed kontroll og blir andres eiendom. Resultatet er at alt ved den produktive virksomheten blir fremmed for arbeideren i den betydning at alt ligger utenfor hans eller hennes interesser, fordringer og kontroll - lønna blir den rettigheten arbeideren har i jobben.

Slik blir produksjonen i det kapitalistiske samfunnet utført i en atmosfære av fiendtlighet eller likegyldighet av et hopetall arbeidere som har mistet alle andeler i eller all interesse for prosessen. Dette fører i sin tur til at det blir nødvendig å innføre visse ekstraordinære former for kontroll og ledelse. Det er på denne måten at bedriftsledelse for første gang oppstår og bringes inn i verden av det kapitalistiske samfunnet. Dette gjør det nødvendig med stadig mer ekstraordinære former for kontroll og ledelse, så vel som stadig mer fremmedgjørende endringer i organiseringen av arbeidsprosessen. Dermed har vi her en fremmedgjøring som gjenskaper seg selv og stadig utdypes, inntil den framtrer som en dyptgående motsetning mellom de som arbeider og de som leder dem. I denne situasjonen er det på ingen måte overraskende at arbeidet blir sett på som en forbannelse - det som overrasker, er bare at det tåles i det hele tatt.

Måten som denne skrittvis fremmedgjøringen av arbeideren fra produksjonsprosessen har utviklet seg på historisk, er et for stort emne til å bli behandlet her. Det får være tilstrekkelig å si at den eksisterte bare rent unntaksvis

i oldtiden og middelalderen, at den vokste raskt i utbredelse i verkstedene i det sekstende, syttende og attende århundre under kapitalismens framvekst, at den ble vanlig i verkstedene og fabrikkene i det nittende århundre, og at den har blitt nærmest universell i fabrikkene, møllene, pakkhusene, kontorene, bondegårdene, engros- og detaljhandelen, sykehusene, offentlige kontorer og til og med delvis i skolene i det tyvende århundre i fullt utviklede kapitalistiske land.

Med en gang kapitalistene overtar kontrollen over produksjonsprosessen, prøver de ut enhver metode som kan bidra til å øke den enkelte arbeiderens produktivitet, slik at de kan beholde et stadig større overskudd. I begynnelsen ble dette oppnådd ved å forlenge arbeidsdagen, men senere har intensive metoder erstattet de ekstensive. Dette betyr en reduksjon av den mengde arbeidstid som kreves i produksjonsprosessen, og det betyr også at arbeidskrafta gjøres billigere. Hvordan gjøres arbeidskrafta billigere? Det finnes mange måter å gjøre det på. Den langt viktigste i den moderne produksjonen er å bryte ned komplekse prosesser til enkle del-oppgaver som utføres av arbeidere som er nesten helt uten fagkunnskap, som har en kort såkalt opplæring, og som derfor kan behandles som utbyttbare deler. På denne måten kan de krav som produksjonen stiller, tilfredsstilles - ikke ved bruk av små reserver av høyt kvalifisert arbeidskraft innenfor hvert fag, men av arbeidere med et minimum av fagutdanning. Konsekvensen av dette er at for de fleste jobber blir hele samfunnet et reservoar av arbeidskraft som en kan trekke på etter behov. Det bidrar til å holde arbeidskraftas verdi på eksistensminimum for en enkelt-person og under eksistensminimum for en familie.

Når jeg omtaler kapitalister eller kapitalismens aksjeselskaper på denne måten, er det ikke min hensikt å angripe dem personlig som samvittighetsløse eller å rakke ned på dem. Sett som en klasse er de uten tvil bare det som samfunnet gjør dem til - slik som alle vi andre. Men dette er nettopp poenget - vi må ikke gripe fatt i kapitalisten som person, men i hvordan den kapitalistiske produksjonsmåten fungerer og den atferden som den påtvinger kapitalistene. Etter at Henry Ford innførte samlebåndet (mellom 1912 og 1914) som grunnlag for del-montasje og slutt-montering av biler, kunne ingen av de hundrevis av bilfabrikker som fantes dengang, ha noe håp om å kunne drive i denne bransjen uten å ta i bruk denne prosessen. Fra det øye-

blikk den første matvarekjeden tok i bruk selvbetjeningsmetoden som grunnlag for oppbevaring av varer i hyller og for salget av dem, var det ingen matvarekjeder som kunne håpe på god fortjeneste eller kanskje til og med på å overleve, uten disse metodene. Eller, for å bruke som et eksempel en prosess som akkurat er i ferd med å komme i gang, enhver sjef for et kontor forstå i dag at siden det har blitt mulig å dele opp sekretærarbeidet i spesialiserte produksjonsenheter, knyttet til hovedkontoret ved hjelp av moderne telefon- og opptaksutstyr, kan ikke noe kontor som har ansatt mange sekretærer som sitter på forskjellige steder, i lengden ha råd til å neglisjere denne oppfinnelsen. Mange har da også begynt å reorganisere sekretærarbeidet som kontorets parallell til produksjonsarbeidet i fabrikk.

Slik sett innebærer utviklingsretningen til den kapitalistiske produksjonsmåten en kontinuerlig oppdeling av arbeidsprosesser i forenklede arbeidsoperasjoner som arbeiderne læres opp til som enkelt-oppgaver. Denne tendensen har vært til stede helt fra kapitalismens tidligste dager for omkring 200 til 250 år siden og fram til i dag hvor den har utviklet seg til et hodeløst kappløp. Dette fører til en omdanning av den størst mulige mengde av arbeid til oppgaver av det enkleste slag, arbeid der alle elementer som krever omtanke, er blitt fjernet og med dem det meste av den faglige dyktigheten, kunnskapen og forståelsen av produksjonsprosessen. Dette innebærer at jo mer kompleks prosessen blir, desto mindre forstår den enkelte arbeideren. Jo mer vitenskapen inkorporeres i teknologien, desto mindre vitenskapelig innsikt får arbeideren, og jo mer maskineri som har blitt utviklet som et hjelpemiddel for arbeiderne, desto mer blir arbeiderne til tjenere for maskinene.

Selv om det er en vanlig oppfatning, som igjen er et produkt av offisielle akademiske og journalistiske meninger, at alt dette skjer på grunn av framveksten av en vitenskapelig teknologi og maskinenes utvikling, er denne utarming av arbeidet likevel egentlig ikke bestemt av teknologien. Vi husker at denne måten å organisere arbeidet på oppsto i verkstedene under den tidlige kapitalisme på et tidspunkt da moderne teknologi ikke fantes. En behøver bare lese Adam Smiths beskrivelse av arbeidsdelingen i produksjonen av knappenåler for å se at nøkkelen til saken er organiseringen av arbeidet. De verste eksemplene på arbeidsdeling i moderne industri finnes fremdeles i hoved-

sak i de prosesser som befinner seg i det tomrom som teknologien har etterlatt seg. Det gjelder slike ting som ikke lar seg mekanisere, eller der mekanisering ikke er lønnsomt for kapitalistene med dagens lønnsnivå. La oss bare minne oss selv om at en av de mest avskyelige formene for arbeid, en som faktisk ofte misoppfattes som et eksempel på det moderne maskineriets forferdeligheter - samlebåndet - egentlig er av denne sorten. Den har lite eller ingenting å gjøre med maskineri, siden det er en manuell prosess av enkleste sort. Dens teknologiske kjennemerke er bare en primitiv mekanisme som drar arbeidet forbi arbeideren. Selv denne mekanismen kan erstattes, og blir erstattet, når det er tale om mindre og lettere produksjonsenheter som kan skyves langs arbeidsbordene fram til neste stasjon. Vanligvis foretrekker bedriftsledere det motordrevne, sirkulerende beltet eller det kjededrevne transportbåndet, ikke bare som et hjelpemiddel i arbeidet, men hovedsakelig fordi det gjør det mulig for ledelsen å kontrollere produksjonshastigheten.

Moderne teknologi har faktisk en sterk tendens til å bryte ned gamle former for arbeidsdeling ved å gjenforene produksjonsprosesser. Adam Smiths knappnåler, for eksempel, blir ikke lenger laget ved at en arbeider strekker ståltråden, en annen skjærer den i riktig lengde, en tredje former hodene, en fjerde fester disse til nålene, en femte spisser nålene, en sjette fortinner eller hvitmaler dem, en annen fester dem på et ark papir og så videre. Hele prosessen er gjenforenet i en enkelt maskin som omdanner store ruller med ståltråd til millioner av nåler hver dag, ferdig montert på pairark og klare for salg. Gå nå tilbake og les Adam Smiths argumenter for arbeidsdelingen, argumenter som har å gjøre med den behendigheten som oppnås når en gjør den samme operasjonen for hånd dag ut og dag inn, og så videre. Du vil da legge merke til at den moderne teknologien har laget hakkemat av disse argumentene. Ikke et eneste ett av dem har noen gyldighet i dag. Den gjenforente prosessen der utførelsen av alle trinnene er bygd inn i produksjonsmekanismene til en enkelt maskin, synes nå å gjøre den egnet for et kollektiv av samarbeidende produsenter der ingen behøver å tilbringe hele livet sitt med å utføre en enkelt oppgave, og der alle kan delta i konstruksjonen, utformingen, forbedringen, repareringen og driften av disse stadig mer produktive maskinene. Et slikt system ville ikke medføre noe produksjonstap, og det ville bety en gjenforening av håndverksfaget i form av en gruppe arbeidere som ville

være de gamle håndverkerne langt overlegne. Arbeidere kan nå bli herrer over teknologien i sin egen produksjonsprosess på et ingeniørmessig nivå, og kan fordele rettferdig mellom seg de forskjellige oppgavene som henger sammen med denne formen for produksjon som har blitt så fri for anstrengelser og så automatisk.

Arbeidsdelingen i et kapitalistisk samfunn henger imidlertid sammen med en rekke andre ting utover produksjonshastigheten som i de fleste tilfeller ikke ville bli skadelidende dersom denne arbeidsdelingen ble fjernet. Som Charles Babbage framhevet tidlig i det nittende århundret, har det sammenheng med et system av lønnsforskjeller som påbyr det ønskelige i uvitenheten hos den store mengden av arbeidere og konsentrasjonen av all teknologisk kunnskap hos noen få spesialister, og at dette faktisk er helt nødvendig heller enn å være en vederstyggelighet slik det kunne synes å være fra et humanistisk synspunkt. På denne måten påtvinger den kapitalistiske produksjonsmåten en stadig mer dyptgående arbeidsdeling i nye teknologisk utviklede prosesser, uansett hvor mange muligheter som maskineriet åpner for den motsatte utvikling.

På denne måten skapes to ulike arbeidsverdener: en verden der noen ganske få bedriftsledere og ingeniører oppfatter prosessen som helhet som deres spesielle monopol, og en verden som inneholder funksjonærer som tar seg av utsending og lagerhold, oppsynsmenn, maskinoperatører, maskinreparatører, visergutter, gaffeltruck-kjørere, lagerarbeidere og så videre, som alle utfører enkelt arbeid og derved tjener en kompleks maskin, og som alle forventes å skape et yrkesaktivt liv på fra 40 til 50 år ut av disse bitene av noen plikter - plikter som ikke kan engasjere verken interesser eller evner hos et voksent menneske eller selv hos et barn i mer enn noen få uker eller måneder. Da blir det rent og skjært tanketomt slikt. Derfor kan vi si at mens produksjonen er blitt et kollektivt foretak og den enkelte arbeider er blitt innlemmet i den kollektive forsamlingen av arbeidere, så er dette blitt en forsamling som har fått sin kollektive hjerne lobotomisert, eller verre, fått den fjernet helt og holdent. Selve grunnlaget for intellektuelt arbeid er blitt ekspropriert av den moderne formen for bedriftsledelse for å billiggjøre og kontrollere arbeidskraften og arbeidsprosessene.

Vi har sett ganske kort på produksjonsprosessen. La oss nå vende oss mot resultatet av den. La meg med en gang si noe som ikke kan benektes, og som rent faktisk er kapitalismens fremste historiske rolle: Kapitalistene har en utrettelig trang til å utvinne et stadig større overskudd fra den arbeidende befolkningen, en trang som har ført til at de veldige kreftene i vitenskapen og teknologien er blitt satt i kapitalakkumulasjonens tjeneste. Denne trangten har ført til en fantastisk utvikling av menneskelige produktivkrefter. Arbeidets produktivitet har steget bemerkelsesverdig mye i de utviklede kapitalistiske landene, og derved også det overskudd som står til disposisjon for videre ekspansjon. Eierne av de store selskapene blir aldri trette av å minne oss om at de trenger store overskudd for stadig å kunne øke omfanget av produksjonen, og dette er helt sant. Ingen endring i samfunnssystemet kan forandre dette tekniske faktum. Dersom produksjonen skal vokse, må en del av produktet reinvesteres i produksjonsprosessen i stedet for å bli konsumert umiddelbart. Dette kan vi behandle som en naturlov, men det er ingen naturlov at dette overskuddet må bli og forbli i en bitteliten herskende klasses eie. Dette er mer en kapitalistisk lov-messighet. Den har hatt som resultat at det har skjedd en voldsom opphopning av eiendom i en ende av samfunnet, større enn noensinne tidligere i menneskehetens historie.

Hva så med den arbeidende befolkning - et uttrykk som jeg bruker for å betegne den delen av befolkningen som gjenstår når vi holder bedriftsledere og -eiere utenfor, og også de forholdsvis privilegerte mellomlag i de profesjonaliserte yrkesgruppene og i mellomledelsen, de som i dag utgjør det vi kan kalle for en ny middelklasse? Den resterende befolkningsgruppen som jeg her kaller for den arbeidende befolkningen, men som gjerne kunne kalles arbeidere eller arbeiderklassen, denne resterende gruppen som utgjør kanskje tre fjerdedeler av alle sysselsatte i USA, beskrives i folketellingen og i Arbeidsmarkedsstatistikken under seks overskrifter: faglærte arbeidere, operatører og beslektede arbeidere, ufaglærte arbeidere, funksjonærer, ansatte i tjenesteytende virksomhet og ansatte i varehandel. Her finner vi nesten 60 millioner av de omkring 80 millioner som regnes som yrkesaktive ifølge folketellingen av 1970, og som inkluderer eiere. I disse yrkesgruppene finner vi også stillinger som er karakteristiske for den typen som jeg har beskrevet ovenfor. Nå pekte jeg tidligere i dette foredraget på at det å redusere de tradisjonelle yrker til et nivå bestående av noen få forenklete

oppgaver, er en av de viktigste metodene for å billiggjøre arbeidskrafta. Jeg la også til at dette bidrar til å holde arbeidskraftas verdi nede på eksistensminimum for den enkelte og under eksistensminimum for familien.

For at dette ikke skal bli oppfattet som en overdrivelse, skal jeg nå godtgjøre det ut fra overslag som er basert på lønnsklasser for arbeidere innenfor alle disse seks gruppene i 1971, og offisielle overslag over kostnadene ved å holde en familie på fire over fattigdomsgrensen i det samme året. Det er for øvrig verdt å notere seg at situasjonen siden da bare kan ha blitt verre, ikke bare på grunn av den økonomiske krisa, men også fordi inflasjonen i disse fire årene har oversteget lønnsøkningene og dermed ført til en reduksjon i reallønna. Omtrent 80 prosent av alle ansatte innen tjenesteytende næringer og innen varehandelen tjente for lite til å kunne forsørge en familie på fire over fattigdomsgrensen. Tilsvarende gjelder for 75 prosent av alle funksjonærer og ufaglærte arbeidere som begge ligger på omtrent samme lønnsnivå, de ufaglærte arbeiderne kanskje litt høyere enn funksjonærene. Det gjelder også for tett opp til 70 prosent av alle operatører og arbeidere i beslektede stillinger. Bare blant faglærte arbeidere er det et flertall som tjener nok til å løfte en familie på fire opp fra den offisielle fattigdomskategorien, og til og med i denne gruppen er lønningene til 40 prosent under fattigdomsgrensen dersom den skal brukes til å underholde en familie på 4.

Et resultat av dette lønnsnivået er at en svært stor andel av familiene i USA lever under fattigdomsgrensen. At et stort flertall ikke gjør det, skyldes bare det faktum at det er flere yrkesaktive i samme familie. Dette er fakta. Men det som jeg forsøker å sette søkelyset på, er det forbausende faktum at et temmelig stort flertall av yrkene i dette økonomiske systemet ved hjelp av den kapitalistiske arbeidsdelingen er blitt omdannet til slike former for arbeid som en vanligvis tenker på som ekstrajobber, de mytiske lommepengejobbene som bare kvinner og tenåringer forutsettes å ta for å skaffe et tillegg til familieinntekten. Resultatet er at folk flest, enten de nå regnes som hovedforsørgere eller arbeider for å skaffe en tilleggssinntekt, nå innehar slike såkalte sekundær-jobber med tilhørende ynkelige og nedverdiggende plikter og dårlig lønn. Dette skyldes ikke bare den formen for arbeidsdeling som vi har drøftet tidligere, men også de yrkesmessige og bransjemessige endringer som er skapt av kapitalakkumulasjonen i USA.

La meg forsøke å gjøre dette helt klart. Når det kapitalistiske foretaket forsøker å økonomisere med arbeidstid, er det også opptatt av å forsøke å redusere antallet arbeidere som kreves for å frambringe en bestemt mengde produkter, eller - noe som kommer ut på det samme - å øke produksjonen uten en tilsvarende vekst i antallet arbeidere. For å bruke Marxs minneverdige formulering, til forskjell fra generalene som vinner sine kriger ved å rekruttere armeer, vinner industriens offiserer sine ved å dimmitere armeer.

De praktiske konsekvensene av dette kan ses ved en hvilken som helst analyse av industrisyssetningen i USA over en hvilken som helst rimelig tidsperiode. For eksempel vokste produksjonen i tekstilindustrien i USA med mer enn 40 prosent i de 17 årene mellom 1947 og 1964, mens sysselsettingen ble skåret ned med en tredjedel. Andre bransjer som jern- og stålstøperiene, trevareindustrien, bryggeribransjen og skoindustrien, hadde en produksjonsvekst på fra 15 til 40 prosent i denne perioden, parallelt med en reduksjon i sysselsettingen på fra 10 til 25 prosent. Oljeselskapene helte ut på markedet fem sjettedeler mer olje på slutten enn i begynnelsen av perioden, mens tallet på sysselsatte var en fjerdedel lavere. Selv bygningsbransjen som på grunn av spesielle trekk ved produksjonsprosessen der er notorisk motstandsdyktig mot teknologiske endringer, fordoblet produksjonsvolumet samtidig som arbeidsstyrken bare økte med 50 prosent. Bare de bransjene som hadde den aller sterkeste veksten, framviste betydningsfull vekst i sysselsettingen. For eksempel økte tallet på sysselsatte i bransjene elektromekanisk maskineri og motorer henholdsvis 50 og 70 prosent, men samtidig ble produksjonen omtrent tredoblet. Arbeidsstyrken i aluminiumsindustrien ble mer enn fordoblet i perioden, men det var resultatet av at den samlede produksjonen ble firedoblet. Et ekstremt tilfelle finner vi i lufttransport som nesten åttedoblet produksjonsvolumet, samtidig som sysselsettingen bare økte med 130 prosent. Nåvel, de tallene jeg har gitt dere tar bære for seg en periode på 17 år. Men ved å benytte en mye lengre tidshorisont, kan dere helt klart se trenden når dere undersøker endringer i industrien og i beslektede bransjer som bygg- og anleggsvirksomhet. Over en periode på minst hundre år sysselsatte disse bransjene tett opp til halvparten av alle yrkesaktive utenfor jordbruket, vanligvis mellom 45 og 50 prosent. Men etter folketellingen i 1920, for drøyt 50 år siden, begynte dette å endre seg, og når vi kommer

fram til den siste folketellingen, i 1970, sysselsetter disse bransjene bare en tredjedel av de yrkesaktive utenom jordbruket. Det har dermed foregått en enorm forflytning av arbeidskraft fra den tradisjonelle fabrikkdriften, bergverkene, bygg- og anleggsbransjen og transport, over til raskt voksende områder som eiendomsomsetning, forsikring, finansvirksomhet, tjenesteyting og varehandel.

Disse vekstnæringene utgjør nettopp de lavtlønnede delene av økonomien, mens sektorene med høyere lønnsnivå tilhører den delen som er i stagnasjon eller tilbakegang. Dette er ingen tilfeldighet. Det er grunnleggende strukturelle årsaker til at den raskeste veksten i kapitalen har funnet sted i de lavtlønnede områdene, og også til at det ikkeproduktive arbeidet har økt i forhold til det produktive. Uansett er eksistensen av denne trenden hevet over all tvil, og det er denne trenden - sammen med den raske veksten i de aller mest lavtlønnede yrkene som kontorarbeid, tjenesteyting og detaljhandel - som langt på vei forklarer det faktum at vi i økende grad lever i en økonomi av såkalte sekundæryrker, og at de virkelige fulltidsyrkene i tradisjonell betydning - jobber som gir utbytte i seg selv og som er tilstrekkelig lønnet til å forsørge en familie - er blitt færre enn noensinne.

Dersom industriens offiserer vinner sine kriger, slik Marx formulerte det, ved å dimmitere armeer, hvordan kan vi vite at kapitalen vil akkumulere raskt nok til å holde følge med dette, og at nye produkter, tjenester eller uproduktive bransjer vil utvikle seg raskt nok til å suge opp all den arbeidskraft som blir frigjort gjennom kapitalens rastløse innsats for å øke produktiviteten? Vel, dette kan vi ikke være sikre på, og i virkeligheten er det alltid et reservoar av ubrukt arbeidskraft i kapitalistiske samfunn, en industriell reservearme. Gjennom USAs økonomiske historie har denne alltid hatt et meget betydelig omfang, i hvertfall i dette århundret. Og den synker til et lavt nivå bare ved sjeldne anledninger som når oppsvinget i konjunktorene er usedvanlig sterkt og faller sammen med langvarige oppgangstider i den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen, noe som særlig forekommer i forbindelse med krig.

Bortsett fra den naturlige befolkningstilveksten, skaper den frisetting av arbeidskraft som følger av den kontinuerlige omdanningen av produksjonen, for igjen å bruke Marxs ord, en disponibel industriell reservearme som tilhører kapitalen like så mye som om sistnevnte hadde fostret den

på egen bekostning. Dersom vi forsøker å få dette bekref-
tet med grunnlag i USAs offisielle statistikk, møter vi
det problemet at tallene for arbeidsløshet beregnes ut fra
helt andre prinsipper enn de som ligger til grunn for be-
grepet om den industrielle reservearmeen. Disse statis-
tiske oversiktene har likevel den verdi som ligger i alle
serier av tall som beregnes på omtrent samme måte over en
lang tidsperiode.

Det mest slående ved arbeidsløshetsstatistikken fra den
annen verdenskrig og fram til idag, er den langsiktige
trenden med en gradvis, men stabil, økning i antallet som
offisielt regnes som arbeidsløse. Gjennom hele denne pe-
rioden har det vært konjunktursvingninger, slik at linjen
er sagtakket. Likevel stiger linjen kontinuerlig. Det
nivået av arbeidsløshet som i begynnelsen av denne perioden
ble regnet som krisepreget, blir idag regnet som helt ak-
septabelt i gode tider. Jeg klippet ut en artikkel fra
gårdagens *New York Times* med overskriften "Stor arbeids-
løshet forventes å vedvare som et trekk ved USA gjennom
hele tiåret". Denne artikkelen peker på at selv om vi
umiddelbart etter den annen verdenskrig hadde som mål-
setting en arbeidsløshetsprosent på 2 eller 3, ble dette
snart gitt opp. Målet om 4 prosent arbeidsløshet som pre-
sident Kennedy talte varmt om i 1962, er blitt forlatt,
og de 5 prosent som økonomene i Nixon-administrasjonen
satte som mål, har også mistet sin popularitet. Idag tror
de fleste økonomer, uavhengig av deres politiske tilknyt-
ning, at mellom 5,5 og 6 prosents arbeidsløshet sannsyn-
ligvis er det laveste tallet regjeringen kan oppnå, uten
på nytt å sette i gang en ondartet inflasjonsspiral. Selv
dette beskjedne målet er langt fra å bli nådd. Det kan
tidligst skje i 1979. Med andre ord er målsettingen for
nivået på arbeidsløsheten i en oppgangsperiode idag høyere
enn det som ble oppfattet som et nivå svarende til dårlige
tider for bare 25 år siden.

Nå sa jeg for litt siden at disse tallene for arbeidsløs-
heten ikke svarer til begrepet om den industrielle reserve-
armeen. Den sistnevnte er mye større. Det skyldes at be-
regningen av arbeidsløshetstallene skjer på en nokså rest-
riktiv måte. La meg gi et svært talene eksempel som kan
belyse dette. Da arbeidsløshetstallene for februar i år
(1975, o.a.) ble offentliggjort for en måned eller to
siden, viste de seg å ligge på rundt 8,3 millioner. Det
er bare en liten endring fra de 8,2 millioner som ble reg-
net som arbeidsløse i januar. Samtidig ble vi fortalt at

sysselsettingen var blitt *redusert* med vel en halv million personer. Hvordan kan vi forklare dette paradokset?

Svaret som statistikerne gir, er at ifølge offisiell språkbruk har nesten 600 000 personer forlatt arbeidsstyrken fra den ene måneden til den neste. Hva betyr så dette bemerkelsesverdige tallet? Det betyr rett og slett dette: siden kapitalismen ikke anerkjenner at enhver arbeidsfør voksen enten har plikt til eller mulighet for å arbeide og yte noe til samfunnet, sier teorien at en ikke kan skille de arbeidsløse fra rikfolk som ikke behøver å arbeide uten at en spør den enkelte hvorvidt han eller hun aktivt har søkt etter arbeid i løpet av de foregående 4 uker. De som ikke kan vise at de har gjort dette - og det betyr i de fleste tilfeller de som har gitt opp håpet om å finne seg en jobb - blir ikke lenger talt med i arbeidsstyrken. Dermed kan de heller ikke bli regnet med som arbeidsløse. Ingenting i den offisielle statistikken skiller dem fra husmoren som aldri har hatt lønnet arbeid eller fra millionæren i Palm Springs.

Slik sett er det åpenbart en stor mengde av ikke-arbeidende som utgjør en reservearme av arbeidskraft, hvorav bare en del blir talt med. De som kommer opp på overflaten i en aktiv søken etter arbeid, regnes som arbeidsløse. De som synker til bunns og tvinges over på trygd, regnes som fattigunderstøttede. Størrelsen på denne utarmede delen av befolkningen er nå mellom 14 og 15 millioner mennesker. Dette nivået ble nådd allerede i 1970, og det ser ut til å ville bli vesentlig høyere i tida framover. Dette viser oss at den oppsamling av rikdom som skjer i den ene enden av samfunnet, tilsvares av en opphopning av elendighet i den andre.

Oversatt av Knut H. Sørensen

NOTER

- 1) Bravermans henvisning til paragraf 22 eller "Catch 22", henspiller på en roman med samme tittel av Joseph Heller. "Paragraf 22" sier at en person bare kan bli fritatt for militærtjeneste dersom han er gal, samtidig som en person som sier at han er sinnsyk, regnes som frisk, med andre ord en legal hengemyr som en ikke kan unnsnippe (o.a.).